

PROFESSIONAL TA'LIM SOHASIDA INSON RESURSLARINI RIVONLANTIRISH

Odilov A.A.

Toshkent shahridagi Turin
politexnika universiteti katta o'qituvchi
e-mail: asliddin@gmail.com
ORCID ID: orcid.org/0009-0000-4701-8214

Annotatsiya. Maqolada professional ta'lim sohasining barcha darajalarida yangi sifatni ta'minlash tizimini yaratishga yo'naltirilgan islohotlar talabiga javob berish uchun qanday salohiyatga ehtiyoj borligini aniqlash metodologiyasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda xalqaro e'tirof etilgan sifatni ta'minlash ramkalari (EQAVET, ESG) asosida ishlab chiqilgan va taklif etilayotgan baholash metodologiyasi professional ta'limning barcha darajalarida sifatni ta'minlash bo'yicha salohiyatni rivojlantirish ehtiyojlarini tizimli baholash imkonini beradi. Baholash natijalari asosida esa qaysi sohalarda salohiyatni oshirish bo'yicha tadbirlar va treninglar zarurligi hamda qaysi sohalarga zudlik bilan e'tibor qaratish kerakligi to'g'risida muhim xulosalar chiqarilishini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: professional ta'lim, salohiyatni rivojlantirish, ehtiyojlarni baholash, ta'lim sifatini ta'minlash, sifatni ichki ta'minlash, sifatni tashqi ta'minlash.

Аннотация. В статье анализируется методология оценки потенциала, необходимого для осуществления реформ профессионального образования с упором на создание новой системы обеспечения качества на всех уровнях. Методология оценки потребностей в развитии потенциала, разработанная и предложенная в исследовании на основе международно-признанных систем обеспечения качества (EQAVET, ESG), позволяет систематически оценивать потребности в развитии потенциала в области обеспечения качества на всех уровнях профессионального образования. Результаты оценки позволяют определить в каких областях действительно необходимы мероприятия по наращиванию потенциала, а какие области требуют немедленного действия.

Ключевые слова: профессиональное образование, развитие потенциала, оценка потребностей, обеспечение качества, внутреннее обеспечение качества, внешнее обеспечение качества.

Abstract. The article analyzes the methodology for identifying which capacities are needed to meet professional education reforms with a focus on setting up a new quality assurance system at all levels. The capacity needs assessment methodology developed and proposed in the study on the basis of internationally recognized quality assurance frameworks (EQAVET, ESG) allows for a systematic assessment of the needs for capacity development in quality assurance at all levels of professional education. The results of the assessment will ensure to make important conclusions in which areas capacity building activities and trainings are actually needed and what areas ask for immediate attention.

Keywords: professional education, capacity development, needs assessment, quality assurance, internal quality assurance, external quality assurance.

Kirish. Professional ta'limda islohotlarni rejalashtirilgan tarzda amalga oshirish asosiy manfaatdor tomonlardan (respublika va mahalliy boshqaruv

organlari, professional ta'lim muassasalari, professional ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar) ma'lum bir salohiyatni talab qiladi (Robins, 2008). Shu bois, ushbu tadqiqot professional ta'limda sifatni ta'minlash tizimini takomillashtirish uchun muhim qadam hisoblanadi.

Tadqiqotning **maqsadi** - professional ta'lim sohasining barcha darajalarida yangi sifatni ta'minlash tizimini yaratishga yo'naltirilgan islohotlar talabiga javob berish uchun qanday salohiyatga ehtiyoj borligini aniqlash (xususan, yangi kompetensiyalarni shakllantirish, yetarlicha rivojlanmagan kompetensiyalarni mustahkamlash) metodologiyasini ishlab chiqish hisoblanadi.

Maqolada dastlab professional ta'limning boshqaruv tizimi hamda sifatni ta'minlashda boshqaruv tarmog'idagi asosiy ishtirokchilarning o'rni va hamkorligi tahlil qilinadi. *So'ngra* sifatni ta'minlash bo'yicha salohiyatni rivojlantirish ehtiyojlarini baholashga turli yondoshuvlar qiyosiy tahlil qilinadi va muallif tomonidan ishlab chiqilgan salohiyatni baholash vositasi taqdim etiladi. *Tadqiqot yakunida* xulosalar qilinadi va professional ta'limda sifatni ta'minlash bo'yicha salohiyatni rivojlantirish ehtiyojlarini baholashga oid tavsiyalar beriladi.

Materiallar va metodlar. O'zbekistonda yaqinda amalga oshirilgan ma'muriy islohotlari munosabati bilan mustaqil sifatni taminlash organi bo'lgan Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi tugatilib, uning vazifalari ikkita ta'lim vazirligi – Maktabgacha va maktab vazirligi hamda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligiga o'tkazildi¹.

Garchi sifatni ta'minlash tizimi aniq rollar va vazifalarga ega bo'lgan hamda funksiyalarida ba'zi takrorlanishlar mavjud bo'lgan ko'plab manfaatdor tomonlardan iborat tarmoqni o'z ichiga olsa-da, hamkorlikdagi tarqoqlik, guruhlararo (ishtirokchilar o'rtasidagi) hamkorlikning yo'qligi hamda professional ta'lim tizimining boshqaruvi natijaga emas, balki resurslarga asoslanganligi sababli tarmoqdagi qoniqish darajasi nisbatan pastligicha qolmoqda (Renold, Caves & Zubovic, 2022). Xususan, Renold, Caves & Zubovic (2022) tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda professional ta'lim tizimi boshqaruvi tizimi qoniqarsiz (o'rtacha 5 balldan 2,28 ball) baholangan va buning sababi sifatida quyidagilar ko'rsatilgan:

- asosiy manfaatdor tomonlarning ham guruhlararo, ham guruh ichidagi hamkorlikdan qoniqish darajasi nisbatan past;
- O'zbekiston professional ta'lim boshqaruv tarmog'ida mehnat bozori tarafidan vakillik qiluvchi va yo'naltiruvchi funksiyalarni ta'minlovchi vositachilar yo'q;

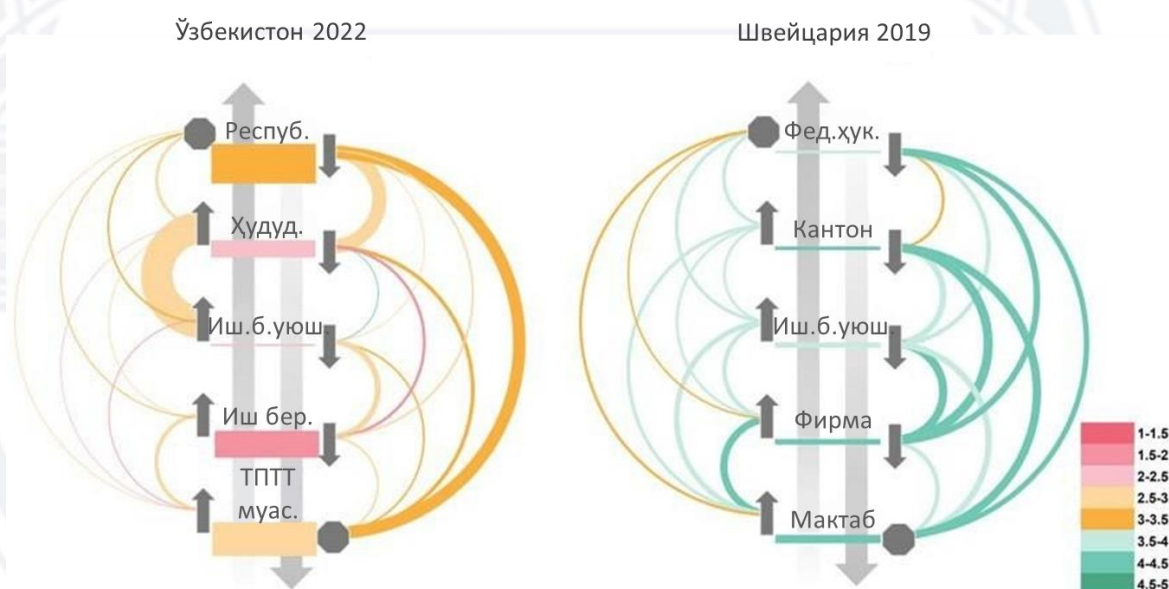
¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 21 dekabrda "Yangi O'zbekiston ma'muriy islohotlarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-269-son Farmoni, <https://lex.uz/docs/6324756> (2023-yil 15-fevralda ko'rilgan).

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 25 yanvardagi "Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-14-son Farmoni, <https://lex.uz/docs/6324756> (2023-yil 15-fevralda ko'rilgan).

- guruh ichidagi munosabatlar tarmoqdagi hamkorlikning katta qismini tashkil qiladi va aksincha guruhlararo hamkorlik deyarli mavjud emas. Bu esa institutsional hamkorlikning yo'qligidan dalolat beradi;
- sub'ektlar ish beruvchilar bilan ishlashadi, lekin ish beruvchilar tomonidan bunday faollik kuzatilmaydi. Ish beruvchilar vazirlik va professional ta'lim muassasalari bilan to'g'ridan-to'g'ri hamkorlik ular uchun ortiqcha yuk ekanligini, shuningdek tizimdagi professional uyushmalar ish beruvchilarning to'laqonli vakillik organi sifatida faoliyat yuritmasligini e'tirof etishgan;
- ish beruvchilar uyushmalari va savdo-sanoat palatasi tarmoqda to'liq ishtirok etmaydi.

Renold, Caves & Zubovic (2022) tomonidan O'zbekiston va Shveysariyadagi professional ta'limni boshqaruv tizimlari taqqoslangan va 1-rasmda ular o'rtasidagi farqlar vizual tarzda tahlili keltirilgan.

1-rasm. O'zbekiston va Shveysariyadagi professional boshqaruv tizimlarini qiyosiy taqqoslash

Izoh: Chiziq qalinligi o'zaro bog'liqlik yukini (munosabatlarning yaqinligi va jadalligi natijasi) ifodalaydi, ranglar esa pastki o'ng burchakda ko'rsatilgan shkalaga muvofiq qanoatlanlik darajalarini ifodalaydilar. Munosabatlar oqimi chap tarafda yuqoriga va o'ng tarafda pastga harakatlanadi. Tartib vertikal shaklda berilganligi bevosita ierarxiyani aks ettirmaydi. Guruh ichidagi munosabatlar har bir sub'ekt guruhi nomi ostida gorizontol chiziq sifatida ko'rsatilgan. Shveysariya kantonlari hududiy davlat muassasalari guruhiga kiradi. Rasm faqat qiyosiy ma'lumotlar olish va kontekst tushunish uchun keltirilgan.

Манба: Renold, U., Caves, K., & Zubovic, A. (2022).

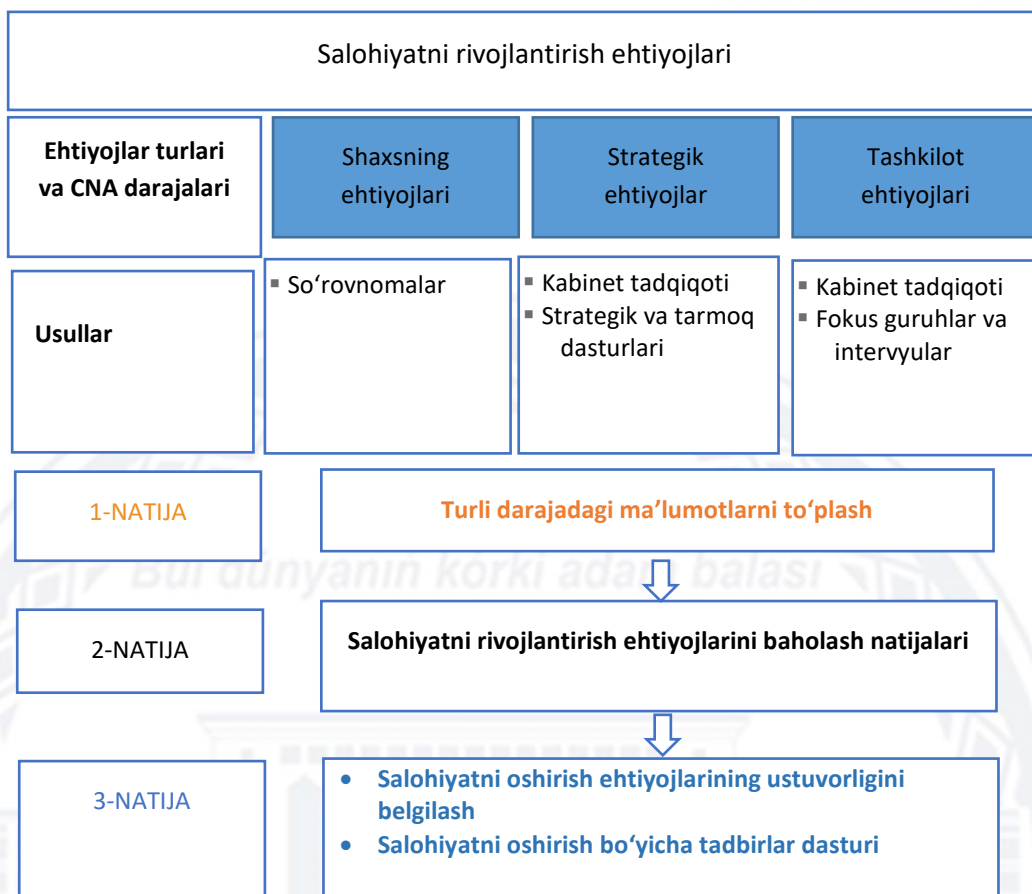
Tashqi sifatni ta'minlash nuqtai nazaridan funksiyalarni optimal taqsimlanishiga erishish hamda vazifalarni haddan ortiq ko'p ishtirokchilar

o'rtasida taqsimlanishini kamaytirish maqsadida sifatni ta'minlash tizimidagi joriy ishtirokchilarning o'rni, funktsiya va vazifalarini qayta ko'rib chiqish lozim. Shu o'rinda, ta'lim sifatini ta'minlashga mas'ul yagona mustaqil tashkilot tashkil etilishi, uning o'rni va mavqeini mustahkamlash masalarini ko'rib chiqish dolzarb bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, ish beruvchilarning haqiqiy vakili bo'lgan va professional ta'limda ularning yetakchiligini ta'minlaydigan ish beruvchilar uyushmalarini (yoki tarmoq uyushmalari, savdo-sanoat palatalari va boshqalar) o'z ichiga olgan kooperativ boshqaruv tarmog'ini shakllantirishga ustuvorlik berish maqsadga muvofiq.

Asosiy qism. Salohiyatni rivojlantirish bo'yicha ehtiyojlarni baholash (CNA) hozirgi va kelajakdagi holat o'rtasida mavjud bo'lgan salohiyatdagi bo'shliqlarini aniqlash imkonini beradi. Salohiyatni rivojlantirish ehtiyojini baholash va salohiyatni oshirish bo'yicha tadbirlar umumiy salohiyatni rivojlantirish jarayonining bir-biridan ajralmas uzviy qismlari hisoblanadi (South, Fairfax & Green, 2005). Bunda oldindan mavjud bo'lgan asosiy salohiyatlar, shuningdek, islohotlar jarayonida, boshqaruv o'zgarishi yoki boshqa shunga o'xshash sharoitlarda shakllantirilishi lozim bo'lgan asosiy salohiyatlar aniqlanadi. Bundan tashqari, CNA jarayonida zarur bo'lgan salohiyat odatda mavjud bo'lgan salohiyatga nisbatan tahlil qilinadi, bu esa salohiyatni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojlarni tushunib yetishni ta'minlaydi. Bu esa mavjud bo'lgan salohiyatni yanada mustahkamlash va yangi talab etilgan salohiyatni rivojlantirish bo'yicha qimmatli ma'lumotlar beradi hamda salohiyatni oshirish tadbirlarini ishlab chiqish uchun asos hisoblanadi.

2-rasmda butun CNA jarayoni va ushbu tadqiqotda CNA uchun qo'llaniladigan yondashuvlar tasvirlangan.

2-rasm. Salohiyatni rivojlantirish ehtiyojlarini baholash va tahlil qilish jarayoni

Manfaatdor tomonlarning salohiyatga bo'lgan ehtiyojlarini tahlil qilish maqsadida barcha tegishli manbalardan ma'lumot to'plash uchun turli xil ma'lumotlarni yig'ish usullari qo'llaniladi:

Kabinet tadqiqotida normativ-huquqiy hujjatlar, milliy va tarmoq strategiyalari, rivojlanish dasturlari, tegishli hisobotlar va boshqa hujjatlarni tahlil qilish orqali ma'lumot to'plash uchun foydalanilsa, birlamchi manbalardan

chuqur ma'lumot olish uchun intervyu va so'rovnoma o'tkazish kabi boshqa usullardan foydalaniladi. Quyida ushbu usullarning ustun jihatlari va kuchsiz tomonlari tahlil qilinadi hamda qaysi hollarda qo'llash bo'yicha tavsiyalar keltiriladi (2-jadval).

2-jadval. Salohiyatni rivojlantirish bo'yicha ehtiyojlarni baholash usullari qiyosiy tahlili

Усуллар	Kuchli tomoni	Kuchsiz tomoni	Qanday vaziyatlarda qo'llanilishi
Kabinet tadqiqoti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sohada mavjud xujjatlarni tizimli tahlil qilish imkonini beradi ▪ Sohada yaxshi SWOT tahlili o'tkazish uchun asos hisoblanadi ▪ Majvud ma'lumotlarni jamlash imkonini beradi ▪ Mavjud haqiqiy va tekshirilgan ma'lumotlarga tayanadi ▪ Keyingi qadamlarni belgilash uchun asos hisoblanadi ▪ Ichki va tashqi xujjatlar tahlilini o'z ichiga oladi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Xujjatlar dagi ma'lumotlarning eskirganligi ▪ Mavjud xujjatlar har doim ham kerakli va ishonchli ma'lumotlar manbai bo'ldi ▪ Kerakli xujjatlar va ma'lumotlar foydalanish uchun ochiq bo'lmasligi mumkin ▪ Mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish ko'p vaqt talab qiladi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Islohotlar olib borilayotgan vaqtda ishtirokchilar salohiyatini baholashda qo'llaniladi ▪ Sohadagi tashkilotlarning missiyasi, strategik rivojlanish yo'nalishlari, rejalari va faoliyatini o'rganishda foydalaniladi
So'rovnoma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Etarli qamrov darajasini ta'minlaydi ▪ Anonimlikni ta'minlaydi ▪ Natijalar sir saqlanishini ta'minlaydi ▪ Amalga oshirishning osonligi ▪ Miqdoriy ma'lumot yig'ish 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ishtirokchilar so'rovnomaga javob bermasliklari ham mumkin ▪ Aniq maqsadga yo'naltirilmagan va savollar soni ko'p bo'lgan so'rovnomalar zerikarli bo'lishi mumkin 	<ul style="list-style-type: none"> • Katta miqdordagi ishtirokchilardan miqdoriy ma'lumotlar to'plashda qo'l keladi • Ma'lumotlar yig'ish va tahlil qilishning boshqa usullari bilan birgalikda qo'llanilishi asosli natijalarga erishilishini ta'minlaydi

	<p>uchun foydalaniladi</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Muammoning mohiyatini tushunib yetishda qo‘l keladi ▪ Turli fikrlarni anglash imkonini beradi ▪ Ehtiyojlarini baholash jarayoniga ishtirokchilarni jalb etishga yordam beradi ▪ Boshqa usulda olingan ma’lumotlarni tekshirish va tasdiqlashga yordam beradi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tashkilotchilik qiyinchiliklar ▪ Ko‘p vaqt talab qiladi va ishtirokchilar bo‘sh vaqtlariga bog‘liq ▪ Ishtirokchilar sonining ko‘pligi ma’lum vaqt va mablag‘ talab qiladi ▪ Ishtirokchilar har doim ham haqiqiy ehtiyojlarini to‘g‘ri ifoda eta olmaydilar ▪ Ba’zi ishtirokchilar intervyudan o‘z noroziliklarini bildirish yoki boshqa muammolarni muhokama qilish sifatida foydalanishlari mumkin 	<p>Strategik va tashkiliy darajada trening ehtiyojlari to‘g‘risida ma’lumot to‘plashda qo‘l keladi;</p> <p>Muammoni chuqur tadqiq etish imkonini beradi;</p> <p>Tadqiq qilinadigan mavzu yoki soha bo‘yicha yetarli bilim va ma’lumotga ega bo‘lgan holatda qo‘l keladi;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ommaviy ravishda muhokama qilinmaydigan mavzularni tadqiq qilishd qo‘l keladi
Intervyu			
Fokus guruh	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Javoblarni tushunib yetishga yordam beradi ▪ Cheklangan vaqtda ko‘proq shaxslar bilan intervyu o‘tkazishni ta’minlaydi ▪ Guruhda ishtirokchilar o‘rtasida fikr almashish va turli muammolarni muhokama qilish imkonini beradi ▪ Turli fikrlarni 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Guruhdagi hamma ishtirokchi ham ba’zida ochiq-oydin gapirishni istamasliklari mumkin ▪ Ba’zi ishtirokchilar boshqalarga gap bermaslik holatlari uchrab turadi ▪ Ma’lum vaqt talab qiladi va ishtirokchilarning bo‘sh vaqtiga bog‘liq ▪ Guruhni boshqarish va 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Guruhda fikrlarni muhokama qilish aniq ehtiyojlarni aniqlash imkonini beradi; ▪ Boshqa usullarni qo‘llashda yetarlicha vaqt bo‘lmaganda qo‘l keladi; ▪ Muammoni chuqur anglab yetish uchun qo‘llaniladi; ▪ Intervga nisbatan ko‘proq odamlar fikrini o‘rganish imkonini beradi.

	solishtirish va umumiy kesishish nuqtalarini topishni ta'minlaydi	natijaga erishish uchun malakali fasilitator bo'lishi talab qilinadi	
--	---	--	--

Xalqaro e'tirof etilgan ta'lim sifatini ta'minlash ramkalari (ESG, EQAVET) asosida O'zbekistonda mavjud sifatni ta'minlash tizimidagi ishtirokchilarning salohiyatini tizimli kompleks tahlil qilish hamda sifatni ichki ta'minlash va tashqi ta'minlash kesimida asosiy manfaatdor tomonlarning salohiyatini rivojlantirish ehtiyojlarini baholash savolnomasi ishlab chiqildi². Shuni ta'kidlash lozimki, sifatni ichki ta'minlash va sifatni tashqi ta'minlash tabiiy ravishda o'zaro bog'liq va bir-biriga asoslangan tizimlar hisoblanadi. Shu bois, ular yaxlit tizim sifatida rivojlanadi va ulardan birining o'zgarishi tabiiy ravishda ikkinchisiga ta'sir qiladi.

Professional ta'limning sifatni tashqi ta'minlash tizimi uning asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etuvchi oltita soha kesimida tahlil qilindi: sifatni ichki ta'minlash tizimini tan olish va qo'llab-quvvatlash, STT standartlari va jarayonlarini ishlab chiqilganligi, STT jarayonlarining amaliyotga joriy etilishi, ekspertlar tomonidan baholash, baholash natijalari va oqibatlari hamda hisobot va keyingi faoliyatni monitoring qilish.

Har bir soha uning muhim tomonlarini ifodalaydigan va o'lchaydigan elementlardan (ya'ni bayonotlardan) iborat bo'lib, respondentlardan sifatni ta'minlash bo'yicha tashqi jarayonlar va tartiblarni tavsiflovchi bayonotlarga qay darajada qo'shilishlari haqida savollarga javob berish so'raladi. 3-jadvalda sifatni tashqi ta'minlashning sohalari va elementlari haqida ma'lumotlar berilgan.

3-jadval. Tashqi sifatni tashqi ta'minlashning asosiy sohalari

Sohalar	Elementlar
<i>Quyidagi fikrlarga qay darajada qo'shilasiz yoki qo'shilmaysiz?</i>	
Ta'lim sifatini ichki ta'minlashning o'rni	
	Ta'lim sifatini tashqi ta'minlash - bu asosan vazirlik va idoralar tomonidan ta'lim muassasalari faoliyatining belgilangan talablarga muvofiqligini nazorat qilishga qaratilgan jarayon
	Ta'lim sifatini tashqi ta'minlash - bu asosan professional ta'lim muassasasining ko'rsatayotgan ta'lim xizmatlari sifati uchun mas'uliyatini oshirish orqali ta'lim sifatini yanada yaxshilashga qaratilgan jarayon
	Ta'lim sifatini tashqi ta'minlashda ta'lim sifatini ichki ta'minlash jarayonlarining samaradorligi hisobga olinadi
	Professional ta'lim muassasalari uchun ta'lim sifatini ta'minlashga va ularning hisobdorligiga aniq talablar belgilangan

² Yevropa kasbiy ta'lim va kasbga o'qitish sifatini ta'minlash tizimi standartlari va yo'riqnomalari (EQAVET), European Commission (2009): <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1536&langId=en> ESG (2015). Yevropa oliy ta'limda sifatni ta'minlash standartlari va yo'riqnomalari (ESG): https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

<p>STT standartlari va jarayonlarining ishlab chiqilganligi</p>
<p>Ta'lim sifatiga quyilgan talablar milliy darajada (Vazirlar Mahkamasi, Vazirlik) belgilanadi va mahalliy darajada tatbiq etiladi</p> <p>Professional ta'limda ta'lim sifatiga quyilgan minimal talablar belgilangan</p> <p>Ta'lim sifatini tashqi ta'minlashning barcha tartib-qoidalari milliy maqsadlar va vazifalarga muvofiq ishlab chiqilgan va belgilangan</p> <p>Barcha manfaatdor tomonlar, xususan ish beruvchilar ta'lim sifatini tashqi ta'minlash proseduralarini ishlab chiqish va doimiy ravishda takomillashtirishda ishtirok etadilar</p>
<p>STT jarayonlarining amaliyotga tatbiq etilishi</p>
<p>Ta'lim sifatini tashqi ta'minlashning tartib-qoidalari barcha uchun yagona (bir xil), oldindan belgilangan, foydali va ishonchli hamda e'lon qilingan</p> <p>Sifatni tashqi ta'minlash tizimi ta'lim muassasasining faoliyati natijalari va keyingi faoliyati to'g'risida aniq va ishonchli ma'lumotlarni olishga yordam beradi</p> <p>Sifatni tashqi ta'minlash professional darajada, shaffof va mantiqiy ketma-ketlikka amal qilingan tarzda amalga oshiriladi</p>
<p>Ekspertlar tomonidan baholash</p>
<p>Ta'lim sifatini tashqi baholash tarkibi ishberuvchilar, ta'lim oluvchilar va mustaqil ekspertlardan iborat bo'lgan tashqi ekspertlar guruhi tomonidan amalga oshiriladi</p> <p>Ta'lim sifatini tashqi ta'minlashda ishtirok etadigan ekspertlar o'z vazifalarini sifatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarga ega</p>
<p>Baholash natijalari va oqibatlari</p>
<p>Ta'lim sifatini baholash natijalari bo'yicha qaror qabul qilish aniq dalillarga asoslangan holda, barcha tomonidan bir xil talqin qilinadigan aniq va oldindan ma'lum bo'lgan mezonlar asosida amalga oshiriladi</p>
<p>Hisobot va keyingi faoliyatni monitoring qilish</p>
<p>Ta'lim sifatini ta'minlash siyosatini samarali amalga oshirilishini monitoring qilish bo'yicha shakllangan tizim yo'lga quyilgan</p> <p>Ta'lim sifatini tashqi ta'minlash jarayonlari, xususan uning natijalari tashqi baholashdan o'tkazilgan ta'lim muassasalari va ta'lim dasturlari sifatining yaxshilanishiga sezilarli darajada ta'sir qiladi.</p>

Sifatni ichki ta'minlash tizimi uning asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etuvchi yettita soha prizmasida baholanadi: professional ta'lim muassasasining sifatni ta'minlash siyosati, ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va tasdiqlash, o'qitish va baholash, o'qituvchilar, ta'lim resurslari, monitoring va baholash hamda ish beruvchilar bilan hamkorlik.

Har bir soha uning muhim tomonlarini ifodalaydigan va o'lchaydigan elementlardan (ya'ni bayonotlardan) iborat bo'lib, ishtirokchilardan sifatni ta'minlash bo'yicha jarayonlar va tartiblarni tavsiflovchi bayonotlarga qay darajada qo'shilishlari haqida savollarga javob berish so'raladi. 4-jadvalda sifatni ichki ta'minlashning sohalari va elementlari haqida ma'lumotlar berilgan.

4-jadval. Sifatni ichki ta'minlash sohalari

Sohalar	Elementlar
---------	------------

Quyidagi fikrlarga qay darajada qo'shilasiz yoki qo'shilmaysiz?

Ta'lim muassasasida sifatni ta'minlash siyosati

Ta'lim muassasasi sifatni ta'minlashga qaratilgan siyosatga ega
Ta'lim muassasasi ta'lim sifatini ta'minlash bo'yicha shaffof va funksional siyosatni olib boradi
Ta'lim sifatini ta'minlash siyosati ta'lim sifatini doimiy yaxshilashga yordam beradi
Ta'lim muassasasi rahbariyati va pedagoglari ta'lim sifati bo'yicha mas'uliyatni o'z zimmlariga oladilar va ta'lim muassasasining barcha bo'g'inlarida sifatni ta'minlash jarayonlarida ishtirok etadilar

Ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va tasdiqlash

O'quv dasturlari ish beruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlarni jalb qilish orqali ishlab chiqiladi
Ta'lim muassasasida ishchi o'quv reja va dasturlarni ishlab chiqish bo'yicha salohiyat (malakali xodimlar) mavjud
Ta'lim muassasasida ishchi o'quv reja va dasturlarni ishlab chiqish bo'yicha jarayonlar (tartib, ishchi guruh) mavjud va faoliyat yuritadi
O'quv reja va dasturlar tashqi ekspertizadan (ish beruvchilar va/yoki ish beruvchilar uyushmalari) o'tkaziladi

O'qitish va baholash

Ta'lim oluvchilar bilim va ko'nikmalarini baholash jarayoni o'quvchilarga kerakli kompetensiyalar qay darajada shakllanganligini namoyish etish imkonini beradi
O'quvchilar egallagan bilim va ko'nikmalari faqatgina malaka talablariga muvofiq kelgan taqdirda, ularga diplom beriladi

Pedagogl

ar

O'qituvchilar dars beradigan fanlari bo'yicha ishlab chiqarishda ish tajribasiga ega
Ta'lim muassasasi xodimlarni ishga olish va kasbiy rivojlantirishda adolatli va shaffof jarayonlarga amal qiladi
Ta'lim muassasasi o'qitishda innovatsion yondashuvlarni va yangi texnologiyalar qo'llashni rag'batlantiradi

Ta'lim resurslari

Ta'lim resurslari zamonaviy va maqsadga muvofiq, ulardan foydalanish imkoniyatlari mavjud hamda talabalar ular haqida yetarli ma'lumotga ega

Ish beruvchilar bilan hamkorlik

Ish beruvchilar o'quv reja va dasturlarni ishlab chiqish va takomillashtirishda ishtirok etadi
Ta'lim muassasasi bilan hamkorlik qiladigan aniq ish beruvchilar mavjud
Korxonalar ta'lim muassasasi bilan hamkorlik qiladi
Ta'lim bevosita ishlab chiqarishda ham tashkil etiladi (amaliyot, stajirovka yoki boshqa shakllarda)
Ishlab chiqarishda (ish joyida) ta'lim/amaliyotni tashkil etish uchun o'quv dasturi mavjud
Bevosita ish joyida o'qitish/amaliyotni tashkil etish bo'yicha o'quv dasturi amalda qo'llaniladi

Monitoring va faoliyati samaradorligini davriy ravishda qayta ko'rib chiqish

Ta'lim sifatini ta'minlash siyosatini samarali amalga oshirilishini monitoring qilish bo'yicha yaxshi yo'lga quyilgan tizim mavjud

Xulosa va tavsiyalar. So'nggi yillarda ta'lim sifatini ta'minlash tizimini sifat nazorati va resurslarga yo'naltirilgan shakldan sifatni oshirish va natijaga yo'naltirilgan shaklga o'tish orqali modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilgan bo'lib, bunda ta'lim sifati, uni ta'minlash va doimiy yaxshilash bo'yicha asosiy mas'uliyat professional ta'lim muassasalari zimmasida bo'lishi ko'zda tutilgan.

Biroq, ushbu sa'y-harakatlarning o'zi yetarli bo'lmay, ular tizimda bir qator fundamental o'zgarishlarni amalga oshirishni talab qiladi. *Birinchi*dan, joriy sifatni ichki ta'minlash tizimi o'zida asosan sifatni tashqi ta'minlash tizimining asoslari va ustuvorliklarini aks ettiradi. Tizimda sifatni ichki ta'minlash uchun ma'lum imkoniyat mavjud bo'lsa-da, uning asoslari va metodologiyasi sifatni tashqi ta'minlash tomonidan boshqariladi va professional ta'lim muassasalari sifat uchun egalik hissini tom ma'noda his qilmaydi. *Ikkinchi*dan, barqaror sifatni ta'minlash tizimining yana bir muhim xususiyati bo'lgan ta'lim sifatini ichki va tashqi ta'minlash tizimlarining mustaqilligini ta'minlash milliy ta'lim sifatini ta'minlash tizimini yaratishda juda muhim hisoblanadi. Bu tizim va uning asosiy ishtirokchilari har qanday uchinchi shaxslardan mustaqil ekanligini anglatadi. Sifatni ta'minlash tizimi ta'lim sifatini baholash xolisligini hamda qarorlar aniq dallillarga asoslangan, adolatli va asosli qabul qilinishini kafolatlashi kerak. *Uchinchi*dan, sifatni ta'minlash tizimi, uning maqsadlari, metodologiyalari va natijalari barcha manfaatdor tomonlar (ta'lim oluvchilar, o'qituvchilar, professional ta'limni boshqarish organlari, ish beruvchilar, milliy va hududiy darajadagi boshqaruv organlari) bilan hamkorlikda ishlab chiqilishi hamda barcha manfaatdor tomonlar va jamiyatning ehtiyojlari va umidlarini hisobga olishi kerak. Va *nihoyat*, professional ta'lim tizimining barcha darajalarida to'liq ta'lim sifatini ta'minlash sikli joriy etilishi kerak. Sifatni ta'minlash tizimi sifatni yaratishning butun jarayoniga sarflangan resurslar va natijalar o'rtasida shakllangan qo'shilgan qiymat nuqtai nazaridan qarashi kerak.

Tadqiqotda taklif etilayotgan baholash metodologiyasi professional ta'limning barcha darajalarida sifatni ta'minlash bo'yicha salohiyatni rivojlantirish ehtiyojlarini tizimli baholash imkonini beradi. Baholash natijalari asosida esa qaysi sohalarda salohiyatni oshirish bo'yicha tadbirlar va treninglar zarurligi hamda qaysi sohalarga zudlik bilan e'tibor qaratish kerakligi to'g'risida muhim xulosalar chiqarilishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR:

1. Renold, U., Caves, K., & Zubovic, A. (2022). *Governance of TVET in Uzbekistan*. CES Studies, 31.
2. European Commission (2009). *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training*. 2009/C 155/01, Official Journal of the European Union. <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708%2801%29&from=EN>
3. ESG (2015). *The Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area*: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
4. Robins, L. (2008). *Making Capacity Building Meaningful: A Framework for Strategic Action*. *Environmental Management* 42, 833–846. <https://doi.org/10.1007/s00267-008-9158-7>
5. South, J., Fairfax, P., Green, E. (2005). *Developing an assessment tool for evaluating community involvement*. *Health Expectations*. 8 (1): 64-73. 10.1111/j.1369-7625.2004.00313.x.

Ájiniyaz atındađı
NÓKIS MÁMLEKETLIK
PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTÍ
N M P I
1934